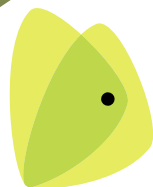

Pattedyr i **havet**

Danmarks
Naturfredningsforening

Du har brug for naturen. Og den har brug for dig!

Indledning	2
Havpattedyr.....	3
Spættet sæl	6
Andre sæler.....	8
Almindelige sæler og hvaler.....	10-11
Marsvinet.....	12
Hvaler i Nordsøen og nordlige Kattegat.....	16
Gæstearter i indre farvande	17
Andre hvaler.....	18
Tag ud og oplev	19

Fire spændende hæfter om vores pattedyr

Hvilke havpattedyr lever i Danmark?
Hvor kan man se den spættede sæl?
Hvornår får marsvinet unger? Hvor lang er en spækhugger?

Der er masser af spørgsmål til naturens underfundigheder, når du tager på naturoplevelser ved havet. Danmarks Naturfredningsforening har i små overskuelige hæfter samlet nogle af svarene. Her kan du også læse mere om dyrenes liv og om, hvor du kan opleve dem.

Udover hæftet om Pattedyr i havet findes Pattedyr i skoven, Pattedyr i byen og Pattedyr i det åbne land.

Hæfterne kan ses og downloades på www.dn.dk.

Vi ønsker dig en god og oplevelsesrig tur i naturen.

Indledning

Denne folder fortæller om de hvaler og sæler, der lever i havet omkring Danmark. Den mest almindelige hval i Danmark er marsvinet, den mest almindelige sæl er spættet sæl. Det er som oftest én af disse to arter, man ser ude i havet eller finder død på stranden.

Man kan imidlertid også være heldig at se andre arter. Her præsenteres de forskellige hvalers og sælers kendetegn og adfærd, og hvor man har de største chancer for at opleve dem i den danske natur.

Hensigten med denne folder er at inspirere til nogle spændende oplevelser med havets pattedyr.

Til havpattedyrene regnes hvaler, sæler, søkøer samt havodderen og isbjørnen.

De enkelte af havpattedyr-grupper nedstammer fra forskellige landpattedyr og er således ikke nærmere i familie med hinanden. Hvalerne er f.eks. tæt beslægtet med de parrettåede hovdyr, måske tættest med flodhestene. Sælerne nedstammer derimod fra landlevende rovdyr.

Havet som levested

Havpattedyrene lever mange forskellige steder i havet. Nogle færdes i

det kystnære hav, hvor tidevandets rytme præger deres liv, mens andre opholder sig i de åbne, dybe oceaner.

Sæler og hvaler har i forskellig grad tilpasset sig til livet i vand. Sælerne går på land for at hvile, skifte pels og føde deres unger. De har derfor bevaret mange af landpattedyrenes træk. Sæler bruger f.eks. syns- og følesansen meget, mens hvalerne derimod er perfekte havpattedyr, der er helt uafhængige af land og dør, når de er uden for vandet i længere tid. Hvalerne har mistet lugtesansen. Høresansen er hos dem blevet ho-

Spættede sæler kan hvile sig på sten.

Hvaler er perfekt tilpasset til livet i vandet. Her ses et marsvin.

Tandhvaler, f.eks. spækhuggere, har et enkelt næsebor, kaldet blåsthul.

vedsansen. Ved hjælp af lyde kan de kommunikere, navigere og søge føde. Tandhvaler bruger ekkolokalisering.

På toppen af fødekæden

Sæler og hvaler ligger øverst i havets fødekæder - de æder altså andre dyr. Sæler og tandhvaler æder ofte fisk. Spækhuggeren æder herudover dog også sæler og delfiner, og den kan angribe store hvaler.

Bardehvaler æder mest lyskrebs og små stimefisk.

Kranium af kaskelot med mange ens tænder.

Nogle forskelle mellem...

Tand- og bardehvaler:

- Alle tandhvaler har tænder, men hos nogle kan de ligge skjult i gummen.
- Bardehvaler har børsteagtige hornplader i overmundens barkerne. De har ingen tænder.
- Tandhvaler har et enkelt næsebor, kaldet et blåsthul.
- Bardehvaler har et to-delt blåsthul.

Nogle forskelle mellem ...

Sæler og hvaler.

- Sæler har pels.
- Hvaler har ikke pels.
- Sæler har fire lemmer (luffer) og en lille hale.
- Hvaler har to luffer og en vandret halefinne.
- Sæler har forskellige slags tænder: store hjørnetænder, skarpe fortænder og oftest takkede kindtænder.
- Hvaler har ens tænder eller slet ingen tænder.
- Sælerne har en snude med næseborene fortil i ansigtet.
- Hos hvalerne er næseborene flyttet op på toppen af hovedet (dog ikke hos kaskelotten).

Kaskelot viser halen i vandoverfladen.

Gråsæl.

Spættet sæl

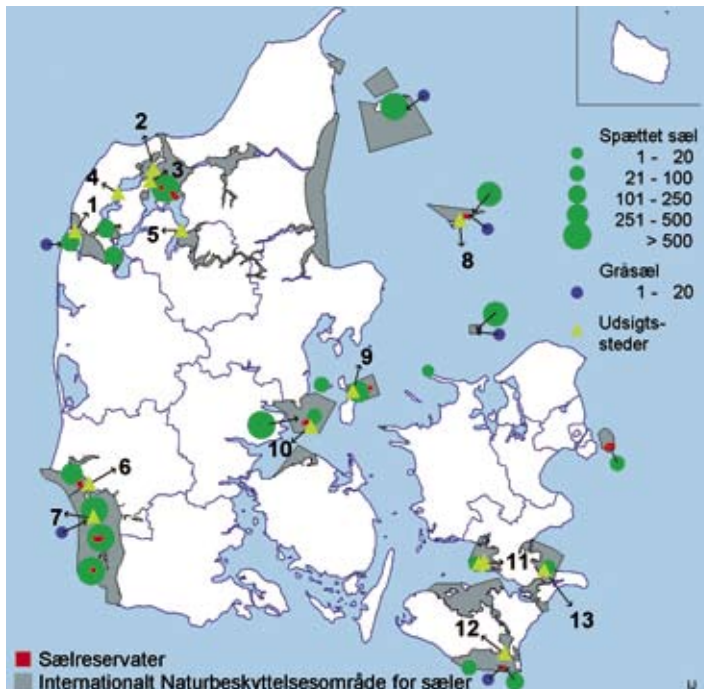
Spættet sæl er den mest almindelige sæl i Danmark. Den blev fredet i 1976-77 og bestanden voksede støt indtil sælpesten i sommeren 1988, hvor halvdelen af bestanden døde. Heldigvis kom sælerne sig rimeligt hurtigt og nåede op på ca. 12.000 dyr, indtil en ny sælpest i 2002 dræbte 25-30% af bestanden. Men bestanden af spættede sæler er på vej op igen!

Hvor kan du se den spættede sæl?

Spættet sæl ses ofte fra land. Den holder til på holme, stenrev og sandrevler. Her kan man se enlige, strejfende dyr eller flokke hvile sig. Sælerne går kun i land på strækninger, hvor der er fred og ro. Der er derfor oprettet en række sælreservater, hvor publikum ikke har adgang. Reservaterne er p.t. (2006) under revision.

I Danmark er de vigtigste levesteder for spættede sæler i Vadehavet og Limfjorden samt i Kattegat omkring Læsø, Anholt, Hesselø og Samsø samt Avnø og Rødsand.

Føde: fisk. Det daglige fødebehov er på ca. 3-5 kg. fisk.
Kropslængde: op til 180 cm.
Vægt: op til 120 kg. Hannerne er lidt større end hunnerne.
Ungerne fødes: maj-juni
Kuld: 1 unge.

Året rundt for spættet sæl

Vinter

Sælerne lever mest ude i havet og er mindre oppe på land.

Efterår

Hunnerne æder masser af fisk for at danne et nyt spækag.

Eftersommer

Sælerne skifter pels og parrer sig.

Forår

Drægtige hunner søger ind til ynglebankerne.

Sommer

Hunnerne føder ungerne i juni. Ungerne dier i 4 uger. De vokser hurtigt (op til 900 gram om dagen).

13 sællokalteter

1. Agger Tange. På sandbankerne i Limfjorden nær færgeoverfarten til Thyborøn. Ses bedst fra færgen.
2. Feggesund. På stenene i fjorden mellem Feggesund Fægehavn og Amtoft.
3. Nordlige Mors. Ejerslev Røn. Ses fra højdepunkt Hulhøj, nord for Ejerslev by.
4. Vilsund. Nær broen til Mors.
5. Hjarbæk Fjord. Nord og syd for Virksund-dæmningen.
6. Langli Sand vest for Esbjerg. Sælerne kan ses fra Fanø's nordspids.
7. Højsande ud for Fanø's sydvesthjørne. Ture arrangeres hyppigt af naturvejlederen på Fanø (man bør ikke selv bevæge sig ud på højsandet, da tidevandet er lunefuldt).
8. Anholt. Sælreservat på den østlige spids (Totten). Kan ses fra klitterne.
9. Samsø. På stenene i vandet nord for Langør.
10. Endelave. Møllegrund og Knøsen nær havnen (kan ses fra færgen).
11. Knudshoved Odde og Avnø Røn.
12. Guldborgsund. Småholmene ud for Lollands sydøstlige hjørne.
13. Nyord ved Møn. Småholmene i Bøgestrømmen. Kan ses fra højdedrag nær Nyord By.

Gråsæler på stranden ved Helgoland.

Føde: fisk.

Kropslængde: hannen op til 220 cm, hunnen op til 180 cm.

Vægt: hannen op til 300 kg, hunnen op til 150 kg.

Ungerne fødes: om vinteren.

Kuld: 1 unge.

Gråsælen

Gråsælen yngler nu atter i Danmark. På Anholt og i Rødsand Sælreservat ved Gedser har man nemlig fundet nyfødte unger i de senere år. I forhold til spættet sæl har gråsælen et mere aflangt hoved, og den er tungere.

Klapmyds fundet i Vadehavet i december 2003. Den var 250 cm lang og vejede 228 kg.

Grønlandssæl i Vadehavet.

Andre sæler, der er blevet set i Danmark:

Grønlandssælen er en arktisk art, der siden 1987 er blevet konstateret flere gange i Danmark.

Klapmydsen er en stor arktisk sæl, der siden 1978 er konstateret tre gange i Danmark.

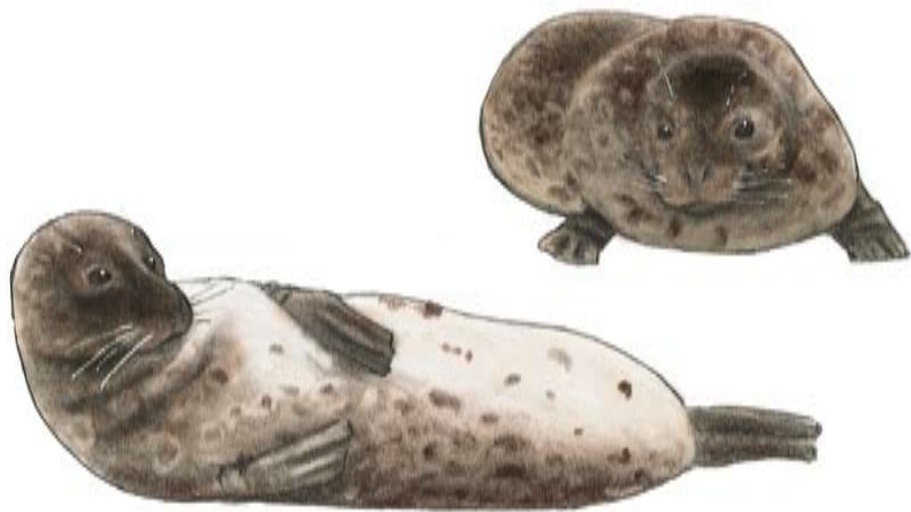

Hvalros på molen ved Trans Kirke i Nordjylland, 26. maj 1981.

Ringsælen er en lille sæl, der overfladisk kan minde om en spættet sæl. Den er ikke registreret i Danmark i adskillige årtier.

Hvalrossen har flere gange gæstet Danmark, senest i 1999.

Almindelige sæler i Danmark

Spættet sæl.

Hanner og hunner bliver op til 1.80 meter lange. De vejer op til 100 kg.

Gråsæl.

Hannen bliver op til 2.20 meter lang og vejer op til 300 kg.

Hunnen bliver op til 1.80 meter lang og vejer op til 150 kg.

Almindelige hvaler i Danmark

Marsvin.

Bliver op til 1.80 meter lang og vejer op til 90 kg. Almindelig i Nordsøen og indre farvande, Østersøen undtaget.

Hvidnæse.

Bliver op til 3 meter lang og vejer op til 350 kg. Ses jævnligt i indre farvande.

Spækhugger.

Hannen bliver op til 10 meter lang og vejer op til 8 tons. Hunnen bliver op til 8 meter lang og vejer op til 5 tons. Almindelig i Nordsøen, tilfældig i indre farvande.

Vågehval.

Bliver op til 10 meter lang og vejer op til 10 tons. Almindelig i Nordsøen, tilfældig i indre farvande.

Marsvinet

Marsvinet er den almindeligste hval i Danmark.

Marsvinet

Det er spændende at opdage et marsvin. Typisk ser man en mørk, trekantet rygfinne skyde op af vandet, og på nært hold hører man en nysende lyd. Når marsvinet kommer op til overfladen efter et dyk, ånder

den kraftigt ud med en nysende lyd. Udåndingsluften eller blåsten indeholder luft, vanddamp, havvand og slim fra luftrøret og lungerne.

På stranden kan man desuden finde døde opskyllede marsvin.

Dødt marsvin, skyllet op på stranden.

Føde: fisk.

Kropslængde: op til 2 m.

Vægt: op til 100 kg. Hunnerne bliver størst.

Drægtige: 11 mdr.

Ungerne fødes: juni-juli

Kuld: 1 unge.

Status over bestanden

Marsvinet blev indtil 1940'erne kommercielt udnyttet på flere fangststeder i Danmark, først og fremmest i det nordlige Lillebælt og Isefjorden. Dyret blev fredet i 1967, men i dag er der en stor utilsigtet bifangst i forbindelse med erhvervsfiskeri. Marsvine-

Marsvinet

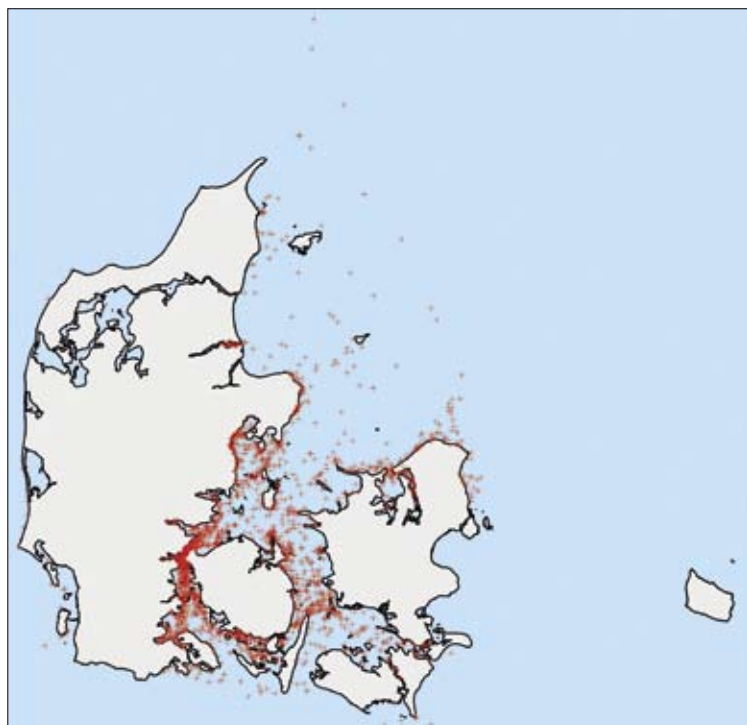
bestanden i Skagerrak og farvandet syd om Skagen er blevet skønnet til 37.000 dyr og i den centrale og nordlige Nordsø til 270.000 dyr.

Danmark er medunderskriver af "Småhvalaftalen", der forpligter landet til at beskytte sine marsvinebestande.

Hvor kan du se marsvinet?

Der er på grund af vejrforholdene størst sandsynlighed for at se marsvinet fra april til september måned.

Du kan se marsvinet fra de fleste danske færger, men også fra kyster med høje klinter. Der er gode marsvineområder i det nordlige Lillebælt mellem Middelfart og Fredericia og farvandet nord for Fyn, Sejrøbugten og farvandet omkring Læsø. De gode udkigspunkter ligger ved Fyns Hoved og Gjerrild Klint. Marsvinet er sjældent i det sydlige Øresund omkring Bornholm.

Observationer af marsvin, 2002, "Fokus på hvaler."

Året rundt for marsvinet

Januar-februar:

Marsvinet ses sjældnere ved kysterne.

November-december:

Nogle marsvin vandrer væk fra kysten. Andre dyr opholder sig fortsat i de indre farvande.

September-oktober:

Marsvinet færdes overalt i de danske farvande (undtagen Bornholm).

Marts-maj:

Marsvinet kommer ind til kysten med stenbiderne og senere med vårsilden.

Juni-juli:

Ungerne bliver født fra midten af juni til midten af juli. Hunnerne svømmer sammen med de nyfødte unger.

Juli-august:

Hannerne opsøger de parringsvillige hunner.

Hvaler i Nordsøen og nordlige Kattegat

Vågehval i Århus havn.

til 3 m lang. Den har et kort næb, der ofte er hvidt eller lyst. Rygfinnen er høj og seglformet. Bagved rygfinnen er der et hvidt område, der ligner en sadel.

Spækhugger

Den nordlige Nordsø og Skagerrak er en del af spækhuggerens naturlige udbredelsesområde, men den yngler ikke i området. Spækhuggeren har gennem tiderne været en ret hyppig gæst i de indre danske farvande, der åbenbart ikke volder den navigationsproblemer.

Spækhuggeren kan blive op til 10 m lang. Den har en hvid blis over øjet og et gråt kommafelt bag rygfinnen. Hannerne har mandshøje (1.8 m) rygfinner.

Vågehval

Vågehvalen er almindelig i den nordlige Nordsø og svømmer til tider i de indre danske farvande. Den kan klare sig i de kystnære havområder.

Vågehvalen er en bardehval, der er op til 10 m lang. Rygfinnen sidder langt tilbage, og lufferne har et hvidt bånd. På friske, døde dyr kan man stadig se furerne under bugen og gullige barder, der hænger i mundhulen fra overkæben.

Den danske hvalmangfoldighed er imponerende stor, taget landets beliggenhed i betragtning. Udover marsvinet er der registreret 19 hvalarter i Danmark. Det er arter, der naturligt forekommer i Nordsøen og Skagerrak foruden forvildede og strejfende dyr.

De bedste chancer for at møde andre hvaler end marsvin er i Nordsøen og Skagerrak eller langs disse farvandes kyster. Dog har man i de seneste år ret hyppigt observeret finhvaler og almindelige delfiner i de indre danske farvande.

Hvidnæse

Hvidnæsen yngler i den danske del af Nordsøen og Skagerrak og i sommermånederne er der flere gange konstateret strandinger af nyfødte unger. Hvidnæsen indvandrer jævnligt til de indre danske farvande, og den er blevet set helt inde ved Bornholm.

Hvidnæsen er en delfin, der er op

Gæstearter i indre farvande

Finhval ved Børup skov.

Gæstearter

”Gæstearter” er hvaler, der i perioder forekommer i vores farvande og tilsyneladende kan klare sig her. Til visse tider kan de være hyppigere end selv spækhugger og vågehval fra Nordsøen.

Siden 2003 er finhvalen blevet observeret adskillige steder langs den jyske østkyst, især i de dybe render og fjorde.

En anden gæstearter er almindelig delfin, der er konstateret i vores far-

Almindelig delfin strandet i Vadehavet.

vande siden 2000. Den er set i mindre flokke i stort set samtlige dele af de indre danske farvande, men også i Nordsøen.

Hvaler, der er set i danske farvande

Hvidnæse · hvidskæving · alm. delfin · stribet delfin · øresvin · rissos delfin · grindehval · spækhugger · halvspækhugger · hvidhval · alm. næbhval · døgling · kaskelot · vågehval · brydeshval · sejhval · finhval · blåhval · pukkelhval.

Brydeshval ved
Kyndby.

Døde strandede kaskelothvaler
ved Rømø.

Vildfarne hvaler!

De vildfarne hvaler kommer ind fra det dybe hav og dør i de allerfleste tilfælde på grund af navigations og orienterings-problemer. Det mest åbenlyse eksempel på denne gruppe er kaskelotten, der massestrandede i Danmark i 1996 og 1997.

Strandinger

Hvorfor strander storhvaler? Det kan man ikke besvare på en enkel måde. Desorienterede eller syge hvaler kan strande levende, men nogle dyr, der ligger på stranden er allerede døde på åbent hav. I dette tilfælde er døden indtruffet et helt andet sted og af en helt anden årsag.

Mange af de strandede marsvin og mindre tandhvaler stammer højst sandsynlig fra den utilsigtede bifangst i fiskegarn.

Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg og Zoologisk Museum i København har sammen med Skov- og Naturstyrelsen iværksat en beredskabsplan, der skal registrere alle strandinger af havpattedyr og vejlede ved en evt. stranding af levende havpattedyr. Herudover skal den sikre indsamlingen af oplysninger og prøver til videnskabelige formål. Det er vigtigt, at de får besked om så mange strandinger som muligt!

Der er stor interesse for både sæler og hvaler. De er ofte blevet symboliseret med den uforstyrrede natur.

Som pjecen fortæller, er der mulighed for at se forskellige arter af havpattedyr i Danmark. Enten i levende live eller som strandede dyr.

Pjecen er tænkt som en appetitvækker til en anderledes og mere dybtgående naturoplevelse. Næste gang turen går til de kystområder, hvor der er mulighed for at se sæler eller marsvin, så ha' pjecen ved hånden – rigtig god fornøjelse!

Hvis du finder en sæl eller hval, så kontakt:

Fiskeri- og Søfartsmuseet
Tarpbagevej 2
6710 Esbjerg V
Telefon: 76 12 20 00
Vagttelefon 21 21 87 63

Zoologisk Museum
Universitetsparken 15
2100 København Ø
Telefon: 35 32 10 00

Skov- og Naturstyrelsen,
Reservatsektionen,
Ålholtvej 1
6840 Oksbøl
Telefon: 76 54 10 40

Hjemmesider:
www.hvaler.dk

Videre læsning

Kinze, C.C. 1997. *Hvaler. Natur og Museum, hæfte 3, 1997.*

Kinze, C.C. 2001. *Nordatlantens havpattedyr, Gads forlag.*

Kinze, C.C. 2001. *Hvaler i Danmark. Kaskelot Nr. 132: 1-32.*

Skov- og Naturstyrelsen 2003. *Beredskabsplan vedrørende Havpattedyr og Havfugle.*

Jensen, Kinze og Skov. *Finhvaler i indre danske farvande 2003. Sjak'len 2003.*

Jensen og Kinze. *Almindelige delfiner i indre danske farvande. Sjak'len 2004.*

Danmarks Naturfredningsforening arbejder
for at beskytte vilde dyr, natur og landskaber,
for at sikre naturoplevelser for alle og for at få
mere natur i Danmark.

Støt Danmarks Naturfredningsforening.

Meld dig ind på tlf. 39 17 40 40 eller www.dn.dk.

Danmarks Naturfredningsforening
Masnedøgade 20
2100 København Ø
Tlf. 39 17 40 00
www.dn.dk

Danmarks
Naturfredningsforening

Du har brug for naturen. Og den har brug for dig!